

ЗЕЛЕНСЬКА Лілія Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної та авіаційної мовної підготовки Львівської академії Національного авіаційного університету.

Наукові інтереси: авіаційна комунікація, англійська для спеціальних цілей, інноваційні методи навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

TYMCHENKO Svitlana Vasylivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Professional and Aviation Language Training Department, Flight Academy of the National Aviation University.

Scientific interests: aviation communication, English for Specific Purposes, innovative methods of teaching.

ZELENSKA Liliia Mykhailivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Professional and Aviation Language Training Department, Flight Academy of the National Aviation University.

Scientific interests: aviation communication, English for Specific Purposes, innovative methods of teaching.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2024 р.

УДК 372.881.111.22.

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-328-333

ТОКАРЄВА Тетяна Станіславівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов, зарубіжної літератури та методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6898-821X>
e-mail: tokareva.tatyana29@gmail.com

**ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД ЛЕКСИКОЮ
НА ЗАНЯТТЯХ З ПРАКТИЧНОГО КУРСУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

У статті розглянуто роботу із засвоєння та удосконалення лексичних навичок на заняттях з практичного курсу німецької мови на мовному факультеті вищого навчального закладу. Для вироблення комунікативної компетентності філолога, вчителя іноземних мов, обов'язковою складовою є формування лексичної компетентності. На основі аналізу теоретичних джерел встановлено, що ключовими поняттями проблеми наукової статті є такі: лексика (як практичний, так і теоретичний аспект), лексична навичка, лексична компетентність та лексичні знання. Навчання лексики є засобом для оволодіння вміннями з усіх видів мовленнєвої діяльності, таких як говоріння, аудіювання, читання та письмо, які формують комунікативну компетентність.

Зокрема, зазначено труднощі у засвоєнні інішомовної лексики, як то: довгі, багатозначні, службові слова; абстрактні поняття та сталі словосполучення, які слід враховувати у процесі роботи над лексикою. Автор також пропонує до уваги короткий аналіз навчально-методичних комплексів DU 2 та DU 3, який включає в себе основні вимоги до здобувачів освіти у плані оволодіння лексичним складом німецької мови та приклади вправ і завдань з окремих розділів підручника, які спрямовані на закріплення лексичних знань та удосконалення процесів оперування вокабул яром, визначеним програмою та тематикою.

Особливу увагу приділено розгляду питань, які стосуються технології опрацювання лексичних одиниць, які можуть виступати у вигляді 1) окремих слів та лексем; 2) стійких сполучень (прислів'їв та приказок, ідіоматичних виразів, стилістичних або контекстуальних підсилювачів, стійких виразів, мовленнєвих зразків та ін. Вказано на важливість дотримання критеріїв для відбору лексичного мінімуму (сполучуваність, семантична цінність, стилістична необмеженість). Одним із аспектів статті обрано пояснення використання викладачем різних способів, які мають ефективність щодо запам'ятовування слів, що є важливою запорукою їх подальшого використання у різних видах мовленнєвої діяльності. Виокремлено характерні риси лексичного складу німецької мови, такі як: особливості вимови слова, способи утворення слів, правила слововживання.

У результаті здійснення теоретико-практичного аналізу зазначеної проблеми встановлено, що робота, спрямована на розвиток та удосконалення лексичних навичок, є важливою складовою та засобом формування лексичної компетентності, яка реалізується у виконанні відповідних видів вправ та завдань на заняттях з практичного курсу німецької мови.

Ключові слова: лексика, лексична одиниця, лексична навичка, лексична компетентність, комунікативна компетентність, практичний курс німецької мови.

TOKARYEVA Tetyana Stanislavivna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Germanic Languages, Foreign Literature and Methods of their Teaching At the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6898-821X>
e-mail: tokareva.tatyana29@gmail.com

**FEATURES OF WORK ON VOCABULARY AT CLASSES
ON THE PRACTICAL COURSE OF THE GERMAN LANGUAGE**

The article deals with the acquisition and improvement of lexical skills during the practical course of the German language at the language faculty of a higher educational institution. To develop the communicative competence of a philologist, teacher of foreign languages, the formation of lexical competence is a mandatory component. Based on the analysis of theoretical sources, it was established that the key concepts of the problem of a scientific article are the following: vocabulary (both practical and theoretical

aspect), lexical skill, lexical competence and lexical knowledge. Vocabulary learning is a means of mastering skills in all types of speech activities, such as speaking, listening, reading and writing, which form communicative competence.

In particular, difficulties in learning foreign vocabulary are indicated, such as: long, multi-meaning, official words; abstract concepts and fixed phrases that should be taken into account in the process of working on vocabulary. The author also offers a brief analysis of the educational and methodological complexes DU 2 and DU 3, which includes the main requirements for students in terms of mastering the vocabulary of the German language and examples of exercises and tasks from individual sections of the textbook, which are aimed at consolidating lexical knowledge and improving the processes of operating the vocabulary defined by the program and subject matter.

Special attention is paid to consideration of issues to the technology of processing lexical units, which can appear in the form of 1) separate words and tokens; 2) stable combinations (proverbs and sayings, idiomatic expressions, speech samples etc. One of the aspects of the article is the explanation of the teacher's use of various methods that are effective in memorizing words, which is an important guarantee of their further use in various types of speech activities. The following are the characteristics features of the German language such as: features of word pronunciation, ways of forming words, rules of word usage.

As a result of the theoretical-practical analysis of the mentioned problem, it was established that the work aimed at developing and improving lexical skills is an important component and means of forming lexical competence, which is realized in the performance of the appropriate types of exercises and tasks in classes on the practical course of the German language.

Key words: vocabulary, lexical unit, lexical skill, lexical competence, communicative competence, practical course of the German language.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Розвиток та удосконалення комунікативної компетентності, однієї із ключових компетентностей студентів при оволодінні іноземною мовою, передбачає оволодіння необхідною кількістю лексичних одиниць, які здатні забезпечити повноцінне спілкування та високий рівень розвитку умінь у різних видах мовленнєвої діяльності, таких як усне мовлення, аудіювання, читання та письмо. Робота над лексикою є своєрідною підтримкою мовних компетентностей, оскільки той, хто володіє достатньо великим обсягом лексики, легше розуміє постановку завдань до тексту, може висловити свою думку в усній та писемній формах, краще розуміє співбесідника та ін. Засвоєння певного обсягу лексичних одиниць та вироблення навичок оперування ними реалізуються на заняттях з практичного курсу німецької мови. У підготовці філолога, вчителя німецької мови лексична компетентність удосконалюється також і під час опанування дисциплін теоретичного курсу. Тому процес засвоєння лексики, вироблення лексичних навичок та оволодіння лексичними знаннями потребує значної уваги як з боку викладача, так і з боку здобувачів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки процес засвоєння лексичного складу іноземної мови (в тому числі й німецької) відіграє важливу роль в оволодінні мовою як засобом спілкування, даний аспект привертав увагу багатьох дослідників у галузі методики викладання іноземних мов. Зокрема, питання еволюції методики навчання лексики іноземної мови у своїх працях розглядав методист О. О. Миролюбов. С. В. Смоліна досліджувала загальні питання, які стосуються навчання лексики іноземної мови. Розробці проблем відбору лексичних одиниць та способів їх семантизації присвячені наукові роботи методиста В. О. Бухбіндера. П. К. Бабинська розробила зіставний аналіз методичних підходів до навчання лексики, а саме: інтуїтивного, свідомо-зіставного, функціонального та інтенсивного підходів, які передбачають такі етапи оволодіння лексичними одиницями, як семантизація, автоматизація та застосування. В опорі на підхід Ю. О. Пассова у методиці викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах розроблена схема

формування лексичних навичок. Дослідженням факторів, що розширюють семантичне поле, завдячуємо О. М. Соловвій.

Метою статті є розгляд особливостей роботи над засвоєнням лексики та над удосконаленням лексичної компетентності здобувачів освіти на заняттях з практичного курсу німецької мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «лексика» є багатозначним: перш за все він позначає лексичний склад конкретної мови, який поряд із граматичною будовою складає поняття «мова» [12, с. 5]. На мовному факультеті здобувачі освіти у теоретичному курсі німецької мови вивчають також лексикологію – розділ мовознавства, метою якого є вивчення словникового складу мови та його змін, вивчення закономірностей словотвору, розвиток семантики слів, фразеології.

Вивчення цих лінгвістичних дисциплін озброює студентів теоретичними знаннями особливостей шляхів збагачення словникового складу (словотвір, запозичення, перехід слова з однієї частини мови в іншу і т.ін.), класифікація слів за семантичними ознаками (синоніми, антоніми, багатозначні слова, омоніми), а також знанням образних засобів німецької мови. Все це сприяє філологічній та лінгвістичній освіті та розвитку відчуття виучуваної мови. Однак головна «мета навчання лексики на мовному факультеті полягає у досконалому володінні студентами лексичними мовленнєвими та мовними навичками у різних видах мовленнєвої діяльності на німецькій мові» [12, с. 5]. Відносно особливостей та специфіки засвоєння іншомовної лексики методист О. Б. Тарнопольський зазначає, що вагомий вплив тут має типологія лексичних одиниць та вказує, що складними для засвоєння є: 1) довгі слова; 2) абстрактні поняття; 3) багатозначні слова; 4) службові слова; 5) сталі словосполучення; 6) засвоєння лексичної одиниці ізольовано або у контексті [10, с. 232].

У методиці навчання іноземних мов поширеним є твердження стосовно того, що вивчати слова слід для того, щоб «використовуючи їх, здійснювати спілкування. Тому навчання лексики – не самоціль, а засіб навчання усіх видів мовленнєвої діяльності. Формування іншомовної комунікативної компетенції – це результат

інтегрованого формування компетенцій: фонетичної; лексичної; граматичної; а також компетенцій: в аудіюванні; у читанні в говорінні; у письмі; з одночасним формуванням соціокультурної компетенції» [5, с. 162].

Для більш повного уявлення про особливості роботи над лексичним матеріалом на заняттях з практичного курсу німецької мови слід розрізнити такі поняття як «лексична компетентність», «лексична навичка» та «лексичні знання». Дуже точно та лаконічно дані поняття формулюються у підручнику «Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика» (автори Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.). Отже під лексичною компетентністю розуміють «здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості. Успішність формування лексичної компетентності залежить від рівня сформованості лексичних навичок, обсягу отриманих і засвоєних знань про лексичну сторону мовлення і динамічної взаємодії цих складових на основі загальної мовної і лексичної усвідомленості» [4, с. 215]. У програмі для ВНЗ «Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen» вказується, що лексична компетентність охоплює як знання вокабуляру мови, який складається з лексичних і граматичних елементів та передбачає оволодіння навичками їх коректного використання відповідно до мети висловлювання [13, с. 23].

Лексичну навичку автори визначають як автоматизовану репродуктивну або рецептивну дію, «яка забезпечує коректне лексичне оформлення власного мовлення та адекватне сприйняття лексичного оформлення мовлення інших» [4, с. 216]. Оскільки лексичні навички «забезпечують функціонування лексики у спілкуванні», ці навички «слід розглядати як найважливіший і невід'ємний компонент змісту навчання іноземної мови, а їх формування і є метою навчання лексичного матеріалу» [3, с. 92]. У підручнику «Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції» (автори Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої) зазначається, що «лексичні навички – це здатність: розпізнавати лексичні одиниці (рецептивні навички); миттєво викликати із довготривалої пам'яті еталон слова в залежності від конкретного мовленнєвого завдання (тобто це засіб, а не мета навчання); включати його у мовленнєвий ланцюжок (тобто лексичні навички утворюють основу усіх мовленнєвих компетенцій)» [5, с. 169].

Лексичні знання трактуються як «знання про: лексичну сторону мовлення; усну і письмову форми слова; їх семантику (денотативне і конотативне значення); відносну цінність слова або його здатність мати антоніми, синоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість; синтаксичну і лексичну сполучальні цінності слова; правила словотвору (складання слів, конверсії тощо)» [4, с. 216]. А за одиницю навчання лексичного матеріалу слугує

«лексична одиниця, яка може бути не лише словом, а й сталим словосполученням і навіть так званним «готовим реченням» (тобто таким, що не змінюється у мовленні). Наприклад: *auf keinen Fall; sich an etwas machen; Was ist los?*» [4, с. 216]. То ж такими визначеннями і будемо оперувати у подальшому розгляді зазначеного питання.

При викладанні практичного курсу німецької мови керуємося основними положеннями та вимогами програми «Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen». А саме, стосовно оволодіння лексичним матеріалом, у програмі чітко визначається, що належить до лексичних одиниць: 1) стійкі сполучення: синтаксичні конструкції (мовленнєві дії, наприклад „*Nett, Sie kennenzulernen!*“; прислів'я та приказки, наприклад „*Aller Anfang ist schwer*“ (оскільки у прислів'ях та приказках німецького народу «лінгвісти скеровують свою увагу на мовний склад та принципи побудови прислів'їв [2, с. 7]».; застарілі вирази (напр. „*Hebe dich hinweg von mir!*“); ідіоматичні вирази (напр. „*Er hat nicht alle Tassen im Schrank*“, „*Ich denk, mich tritt ein Pferd*“ та ін.); стилістичні або контекстуальні підсилювачі (напр. *schneeweiß, weiß wie die Wand*); стійкі вирази та мовленнєві зразки (напр. „*Könnte ich bitte ... haben?*“ „*Ich möchte gerne zahlen!*“); функціональні дієслівні та прийменникові структури (напр. *zu Ende gehen, in Betrieb nehmen, in Bezug auf, im Unterschied zu* та ін.); 2) окремі слова та лексеми (загальні та специфічні поняття). Загальні поняття охоплюють значну кількість універсальї, наприклад „*Zeit*“, „*Eigenschaft*“, „*Bewegung*“ та ін., тому вони входять до програми кожного курсу. Специфічні поняття визначаються відповідними тематичними сферами, наприклад „*Kleidung*“, „*Wetter*“, „*Gesundheit*“ та ін. Вони утворюють тематичний лексичний запас для кожного курсу [13, с. 23].

Що стосується методики викладання, то, згідно програми, лексичний запас засвоюється та активізується із залученням кількох каналів сприйняття та у всіх можливих репродуктивних та рецептивних вправах. Введення лексики має відбуватися завжди у контексті або ж у ситуації, оскільки вивчення слів іноземної мови означає утворення понять, уявлень про іншомовну культуру та про нову систему цінностей, вивчення нових варіантів вимови та орфографії. Лексичний запас ґрунтується на рівні тексту, речення та окремого слова. Лексична компетентність розвивається у всіх видах мовленнєвої діяльності на всіх етапах навчання, завдяки цьому досягається і систематичне повторення лексики [13, с. 39]. Також програма «Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen» надає інформацію про рівні оволодіння німецькою мовою від А1 до С2 відповідно до «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти», які зазначають і обов'язків лексичний аспект [13, с. 192-193; 1].

Засобами навчання німецької мови на 2 та 3 курсах виступають два навчально-методичних комплекси *DU2* та *DU 3*, кожен з яких складається

з відповідного підручника, книги для викладача та компакт-диска із аудіозаписами навчальних текстів. То ж розглянемо, як реалізується процес опрацювання та засвоєння лексичних одиниць за матеріалами зазначених навчально-методичних комплексів. Отже, книга для викладача *DU2* містить вимоги щодо вмінь студентів: 1) коректно використовувати набутий лексичний матеріал продуктивно та рецептивно в усному та писемному спілкуванні; 2) вміти варіювати формулювання та використовувати прості описи та парафрази; 3) структурувати та систематизувати лексичний матеріал за: сім'ями слів, за тематичними групами, синонімами-антонімами та ін.; 4) застосовувати різноманітні способи адекватного розпізнання значення слів у тексті: через контекст, через внутрішньомовні відношення, через словотворчі закономірності, інтернаціоналізми, через білінгвальні або мультилінгвальні аналогії або подібність до відповідних слів у рідній або іншій іноземній мові та ін. [7, с. 8].

Рекомендації щодо ведення лексики є наступними: нові лексичні одиниці слід пред'являти в усній та писемній формах, у вправах на аудіювання, у мовленні, на письмі та у текстах для читання. Способи семантизації наступні: мовний, позамовний та змішаний. Оскільки в рідній та в іншомовній культурі відсутні ідентичні понятійно-конвенційні уявлення, здобувачів освіти слід спонукати до самостійного визначення значень іншомовних понять. Вироблення лексичних навичок на рівні форми, значення та використання, систематизувати, повторювати та розширювати значення лексики. Вправи: рецептивні, репродуктивні, які мають на меті розрізнення значень слів; вправи на рівні слова, речення та тексту [7, с. 9].

Наведемо приклади вправ та завдань, спрямованих на засвоєння та активізацію лексики до теми *Gesundheit*, які пропонуються авторами підручника *DU2*, що входить до відповідного навчально-методичного комплексу. Це, зокрема, такі: *Suchen Sie im Text nach Synonymen und/oder Antonymen zu den Wörtern im Kasten* [6, с.80]. *Bestimmen Sie die ursprüngliche Wortart der fettgedruckten Nomen. Lesen Sie die Wörter. Bestimmen Sie die Wortart und bilden Sie daraus Nomen* [6, с. 82]. *Welche Definition passt zu welchem Begriff? Setzen Sie passende Begriffe aus dem Kasten ein* [6, с. 83]. *Welche lexikalischen Einheiten gehören zum Thema „Krankenversicherung“ und welche zum Thema „Studium“? Wählen Sie aus dem Kasten passende Wörter und schreiben Sie sie um die Stichwörter herum* [6, с. 88]. *Wie heißen die Sprichwörter zum Thema „Gesundheit“? Kombinieren Sie richtig. Finden sie in Ihrer Muttersprache entsprechende Sprichwörter. Vergleichen Sie* [6, с. 101].

Вправи та завдання, наведені вище, є доволі різноплановими, на увагу заслуговують завдання на комбінування частин прислів'їв до теми, пошук відповідників у рідній мові, адже прислів'я та приказки також є лексичними одиницями, які живаються в усталеній формі. На прикладах прислів'їв та приказок, слід пояснювати, що в

німецькій мові лексичні одиниці реалізують різні відтінки своїх значень, виступаючи у ролі складових частин речень, які «втілюють національні риси німецького народу – його характер, мораль, душу, ментальність» [2, с. 6].

У книзі для викладача *DU 3* наголошується, що комунікативно-функціональна робота над лексикою залишається інтегрованою складовою частиною розвитку мовленнєвих умінь. Студенти повинні наприкінці 3 курсу : 1) використовувати лексичний запас продуктивно та рецептивно в усному та писемному спілкуванні; 2) добре засвоїти ідіоматичні вирази та вирази повсякденного вжитку; 3) самостійно систематизувати лексичний запас: за спільними функціональними, семантичними та структурними відношеннями; 4) самостійно засвоювати рецептивний та потенційний словник при читанні та аудіюванні [9, с. 7].

На прикладі вправ та завдань, які мають на меті засвоєння та удосконалення лексичних навичок до теми „*Umwelt und Umweltschutz*“ можемо прослідкувати поступове ускладнення запропонованих завдань. Спочатку пропонується права на асоціацію, наступні вправи вимагають від студентів знань зі словотвору, завдання на розрізнення значень слів та добір відповідних дефініцій і т. ін., зокрема це такі формулювання: *Was verbinden Sie mit den Begriffen „Umwelt“ und „Natur“?* [8, с. 105]. *Suchen sie ukrainische Entsprechungen für die Wörter im Kasten. Welche Wörter passen zu welchem Bild?* [8, с.109]. *Das böse Präfix ver-: a) Sammeln Sie die Verben mit dem Präfix ver- zum Thema „Umwelt und Natur“. Lösen Sie sie in Wortgruppen auf. b) Sortieren Sie: Welches Verb passt zu welcher Gruppe?* [8, с. 111]. *Suchen sie im Text beim zweiten Lesen nach Synonymen zu den Wörtern ... Bilden sie Komposita mit dem Wort „Schutz“. Definieren Sie die entstandenene Begriffe und lassen Sie Ihre Kommilitonen sie erraten* [8, с. 113].

Слід зазначити, що активний лексичний мінімум, визначений для кожного курсу, має укладатися з урахуванням тематичного впорядкування лексики, отже, має містити: окремі слова та вирази німецькою мовою без перекладу на рідну мову, сім'ї слів, фразеологічні вирази, моделі речень, прислів'я, приказки, цитати [12]. Автори підручника «Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах» пропонують для відбору лексичного мінімуму критерії, які залишається актуальними і для закладів вищої освіти, а саме: «сполучуваність, тобто здатність лексичних одиниць поєднуватися з іншими одиницями у мовленні; семантична цінність, тобто висловлювання за допомогою лексичних одиниць важливих понять з різних сфер людської діяльності, у тому числі й тих, що визначені програмою і представлені в конкретному підручнику; стилістична необмеженість (перевага не надається жодному із стилів мовлення)» [3, с. 93].

Для роботи над лексикою на заняттях з практичного курсу німецької мови можна порекомендувати наступні формулювання вправ та завдань: *Welche Assoziationen ruft bei euch dieses Wort hervor? Was bedeuten die Wortverbindungen?*

[11, с. 43]. *Wendet das Wort im Satz an! Nennt ein Synonym/ein Antonym zu dem Wort ...! Bildet eine Wortfamilie/Bildet ein Wort aus zwei Wörtern! Wendet die neuen Vokabeln in einem zusammenhängenden Text zum Thema ... an! Findet im Text und übersetzt alle Wörter, die den ukrainischen ähnlich klingen!* [11, с. 44].

Важливим елементом роботи над лексикою є її запам'ятовування. Немає такого тексту в підручниках та посібниках, призначених для використання у викладанні практичного курсу німецької мови, які б не давали викладачеві можливості використовувати різні способи, які допомагають здобувачам освіти запам'ятовувати слова. Отже, важливо показати, що будь-яке слово легко запам'ятати, якщо знати його утворення та походження. Слово *die Liebe* слід спів ставити з вже знайомим дієсловом *lieben*, а слово *das Glück* – зі словом *glücklich*, також вже відомим студентам; слово *zuhören* легко та швидко запам'ятовується, якщо пригадати дієслово *hören*. Слід зважати на те, що асоціативний зв'язок між словами сприяє їх запам'ятовуванню; це може бути зв'язок за подібністю, за протилежністю, за суміжністю. Всі ці зв'язки є елементами внутрішньої наочності. На подальших етапах роботи над лексикою, студенти вже самостійно можуть обирати спосіб, який допоможе їм краще запам'ятати слово. Уміння пояснити логічні зв'язки – одна з умов правильної самостійної роботи над словом. Це вміння виникає не відразу, а є результатом постійної роботи над лексикою. Важливим у даному відношенні є той факт, що викладач повинен чітко усвідомлювати специфіку лексики німецької мови у порівнянні з українською. Слід звернути особливу увагу на наступні характерні риси лексичного складу німецької мови: 1. На вимову слова, на короткість та довготу голосних, на вимову окремих звуків, на наголос у простих похідних та складних словах; на те, що у дієслів з відокремленими префіксами наголос падає на префікс, а у дієслова з невідокремленими префіксами – завжди на корінь; на те, що артикль не наголошується. Слова мають заучуватися із урахуванням цих правил. 2. На способи утворення слів (прості, похідні, складні слова). Студенти повинні усвідомлено сприймати форму слова, чітко уявляти собі, як утворено це слово, із яких основних частин воно складається, що виражає корінь, префікс, яке поняття закладено в основу слова, чи співпадає воно з аналогічним поняттям у рідній мові, чи є певні розбіжності. Так, наприклад, щоб вивчити слово *gleichnamig*, студент повинен собі уявити, що воно утворене від слів *gleich* (однаковий), *der Name* (ім'я) та суфікса *-ig*, що у даному випадку в основу слова покладені ті ж самі поняття, що й в українській мові – *однойменний*. 3. На вживання слова. Візьмемо для прикладу вивчення слова *das Licht* (світло). Із контексту студенті мають усвідомити, що слово *das Licht* вживається у значенні *освітлення*, та скласти приклади типу *Das Licht brennt hell, ich sehe ein Licht* і т. ін. Вивчаючи слово *die Welt* (світ) студенти усвідомлюють, що слово *die Welt* вживається у значенні *світ, всесвіт*, та утворюють відповідні приклади.

Засвоєння лексики, розвиток та удосконалення лексичної компетентності студентів залежить і від способу пояснення лексичних одиниць, який обумовлюється певною метою. Отже, у якості цілей можуть виступати наступні: розвиток навичок розмовного мовлення, розвиток уміння самостійно працювати над словом, розширення філологічного кругозору студентів.

Якщо метою є розвиток розмовних навичок, то лексичні одиниці, які стосуються певної теми вводяться і потім закріплюються у формі запитань та відповідей, у запропонованій викладачем короткій розповіді чи ситуації, яка містить нові слова, а потім викладач задає питання за змістом розповіді. Якщо метою є розвиток навичок самостійної роботи, то студентам пропонується самостійно записати незнайомі нові слова до відповідної теми, яка вивчається за програмою. Якщо за мету обирається навчити студентів дізнаватися про значення слів за словотвірними ознаками чи за контекстом, то їм пропонується знайти знайомий корінь у нових словах, наприклад, *die Wohnung* та *die Decke* (*wohnen, decken*) та визначити, якою частиною мови є нові слова, а потім перекласти їх за згодкою.

У випадку, якщо метою роботи з лексичними одиницями є розширення філологічного кругозору студентів, то спосіб пояснення змінюється. Пояснюючи слово *die Wohnung* ми порівнюємо дієслова *wohnen* і *жити*, а потім слід порівняти іменники *die Wohnung* та *житло*, щоб показати, що тут в основі лежать одні й ті ж поняття. Таким чином, мета, поставлена викладачем, визначає метод роботи при поясненні лексики. Мета визначається по-перше, характером тексту підручника, по-друге, необхідністю розвивати ті чи інші вміння студентів. Отже, метод пояснення слів визначається поставленою викладачем метою.

Стосовно закріплення лексики, то основні зусилля викладача спрямовуються на її міцне засвоєння та розвиток вмінь та навичок. Виконуючи одноманітні вправи у студентів частково знижується мотивація, то ж, для закріплення лексичних одиниць слід використовувати різноманітні види вправ, кожна з яких відповідає певній меті, сприяє розитковій певного вміння. Такими вміннями можуть бути: 1) переклад з німецької мови на українську; 2) відповіді на питання; 3) постановка питань; 4) переклад з української на німецьку мову; 5) складання речень з даним словом та ін.

Якщо під час закріплення слів розвивається вміння відповідати на питання, то пропонуються такі вправи: 1) відповіді на питання, які містять нову лексичну одиницю; 2) питання, які вимагають використання у відповіді нового слова; 3) відповіді на питання викладача за невеликою розповіддю, що містить нові слова; 4) письмові відповіді на запитання. Наведені види вправ не виключають використання різних вправ з підручника, які сприяють закріпленню слів та розвитку різних вмінь студентів. Оскільки тексти є досить популярним засобом для оволодіння іноземною мовою (і німецькою мовою зокрема), наведемо приклади лексичних вправ з опорою на тексти:

1) Beschreiben Sie die Wohnung des jungen Hardekopfs. 2) Erzählen Sie über die Wohnung von Thomas und Tonny Buddenbroock. Вправи за темою „Die Reise“: Gebrauchen Sie nachstehende Wörter und Wortverbindungen in kurzen Äußerungen. 1) Mit der Eisenbahn reisen, Reisevorbereitungen treffen, Einkäufe machen, verstauen, einfallen, vorhaben, kennenlernen. 2) Auf der Durchreise sein, einkehren, erledigen, die Rückkarte, der Mitreisende, ein Gespräch anknüpfen usw.

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. Отже, робота над розвитком та удосконаленням лексичних навичок є важливою складовою формування лексичної компетентності здобувачів освіти, яка реалізується на заняттях з практичного курсу німецької мови. Вона передбачає, по-перше, постановку конкретної; по-друге, врахування критеріїв відбору лексичного мінімуму для відповідного курсу; по-третє, врахування характерних особливостей лексичного складу німецької мови у порівнянні з українською. Перспективу подальших наукових розвідок може скласти розгляд та аналіз різних видів вправ і завдань, які розроблені у методиці викладання іноземних мов та пропонуються у діючих підручниках та навчальних посібниках, і мають на меті розвиток та удосконалення лексичних навичок та їх реалізацію у мовленнєвій діяльності різних видів (говорінні, аудіюванні, читанні та письмі).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. українського видання С.Ю.Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Кудіна О.Ф., Пророченко О.П. Перлини народної мудрості. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2005. 320 с.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за загальн. ред. С.Ю.Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.
5. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції. Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліфікаційного рівня «магістр»] / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за ред. С.Ю.Ніколаєвої. К.:Ленвіт, 2011. 344 с.
6. Навчально-методичний комплекс DU 2: Підручник для студ. вищ. навч. закладів/Бориско Наталія, Каспар-Хене Хільтрауд, Бондаренко Ельвіра та ін. Вінниця: Нова Книга, 2011. 344 с.
7. Навчально-методичний комплекс DU 2; Книга для викладача / Бориско Наталія, Каспар-Хене Хільтрауд, Бондаренко Ельвіра та ін. Вінниця: Нова Книга, 2012. 160 с.
8. Навчально-методичний комплекс DU 3: підручник / [Бориско Наталія, Каспер-Хене Хільтрауд, Васильченко Елена та ін.]. Вінниця: Нова Книга, 2013. 200 с.
9. Навчально-методичний комплекс DU 3: книга для викладача / [Бориско Наталія, Каспер-Хене Хільтрауд, Васильченко Елена та ін.]. Вінниця: Нова Книга, 2013. 72 с.
- 10.Тарнопольський О.Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник / О.Б.Тарнопольський, М.Р.Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
- 11.Токарева Т.С. Deutschunterricht auf Deutsch: Навчально-методичний посібник. Кропивницький: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2018. 96 с.
- 12.Токарева Т.С., Хоменко Т.А. Активний лексичний мінімум. Матеріали до курсу «Практика усного та писемного мовлення» для студентів 3 курсу, спеціальність: Мова і

література (німецька). Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2017. 84 с.

13. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen. К.: Ленвіт, 2004. 256 с.

REFERENCES

1. Zahal'noyevropeys'ki Rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsinnnyvannya. (2003). [All-European Recommendations on language education: study, teaching, evaluation]. Kyiv: Lenvit. 273 s. [in Ukrainian]
2. Kudina, O.F., Prorochenko, O.P. (2005). Perlyny narodnoyi mudrosti. Posibnyk dl'a studentiv ta vykladachiv vyshchikh navchal'nykh zakladiv. [Pearls of folk wisdom. Guide for students and teachers of higher educational institutions]. Vinnytsia: Nova Knyha. 320 s. [in German and Ukrainian]
3. Metodyka vykladannya inozemnykh mov u serednikh navchal'nykh zakladakh. (2002). [Methods of teaching foreign languages in secondary schools]. Kyjiv: Lenwit. 328 s. [in Ukrainian]
4. Metodyka navchannya inozemnykh mov I kul'tur: teoriya I praktyka. (2013). [Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice]. Kyiv: Lenvit. 590 s. [in Ukrainian]
5. Metodyka formuvannya mizhkul'turnoyi komunikativnoyi kompetentsiyi. (2011). [Methods of formation of intercultural foreign language communicative competence]. Kyjiv: Lenvit. 344 s. [in Ukrainian]
6. Navchal'no-metodychnyy kompleks DU 2: Pidruchnyk dl'a stud. vyshch. navch. Zakladiv. (2011). [Educational and methodological complex DU 2: Textbook for students of institutions of higher education]. Vinnytsia: Nova Knyha. 344 s. [in German]
7. Navchal'no-metodychnyy kompleks DU 2: Knyha dlya vykladacha. (2012). [Educational and methodological complex DU 2: A book for teachers]. Vinnytsia: Nova Knyha. 160 s. [in German]
8. Navchal'no-metodychnyy kompleks DU 3: Pidruchnyk. (2013). [Educational and methodological complex DU 3: Textbook]. Vinnytsia: Nova Knyha. 200 s. [in German]
9. Navchal'no-metodychnyy kompleks DU 3: Knyha dlya vykladacha. (2013). [Educational and methodological complex DU 3: A book for teachers]. Vinnytsia: Nova Knyha. 72 s. [in German]
10. Tarnopol's'kyu, O.B. (2019). Metodyka vykladannya inozamnykh mov ta yikh aspektiv u vyshchiiy shkoli: pidruchnyk. [Methodology of teaching foreign languages and their aspects in higher education]. Dnipro: Alfred Nobel University. 256 s. [in Ukrainian]
11. Tokaryeva, T.S. (2018). Deutschunterricht auf Deutsch: Navchal'no-metodychnyy posibnyk. [Deutschunterricht auf Deutsch: Educational and methodological guide]. Kropyvnytskyi: «Center of operative printing «Avangard». 96 s. [in German]
12. Tokaryeva, T.S., Khomenko, T.A. (2017). Aktivnyy leksychnyy minimum. Materialy do kursu «Praktyka ushnoho ta pysemnoho movlennya» dlya studentiv 3 kursu. [Aktive lexical minimum. Materials for the course «Practice of oral and written communication» for students of the 3rd year]. Kropyvnytskyi: «Center of operative printing «Avangard». 84 s. [in German]
13. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen. (2004). Kyiv: Lenvit. 256 s. [in German]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТОКАРЕВА Тетяна Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов, зарубіжної літератури та методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: актуальні проблеми методики викладання німецької мови у закладах вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TOKARYEVA Tetyana Stanislavivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Germanic Languages, Foreign Literature and Methods of their Teaching at the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: actual problems of the methodology of teaching German in high school.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2024 р.